

LUKUT Aidolla ILOA, OPPIMISTA JA OSALLISUUTTA

Kangasalan koulujen lukutaitosuunnitelma

Kuva: Opa Latvala

Tavoitteemme:

1. LUKUTAIIDOLLA VAHVISTETAAN OPPIMISTA JA OSALLISUUTTA3
2. ALKUOPETUKSESSA LUKUTAIIDOLLE RAKENNETAAN VAHVA PERUSTA4
3. LUOKILLA 3-6 LUKUINNOLLA SAAVUTETAAN LUKUSUJUVUUS6
4. YLÄKOULULAINEN LUKEE OPPIKIRJOJA JA KIRJALLISUUTTA.....8
5. LUKIO VAHVISTAA OPISEKELIJAN MONILUKUTAITOA9
6. LUKITUKI SISÄLTYY LUOKAN- JA AINEENOPETUKSEEN..... 10
7. HUOLTAJAT TUKEVAT LAPSENSA LUKIJAKSI KASVAMISTA..... 12
8. KIRJASTO TOIMII LUKUTAITOKUMPPANINA 13

Työryhmä: Liinamaa Liisa, Vesanen Jenni, Toivonen Päivi, Tiitu Pekka, Pihlaja Annika,
Pehkonen Heidi, Laatikainen Pirjo (pj.)
Muut: Lehtonen Merja, Kuusjärvi Linda

1. LUKUTAITODLLA VAHVISTETAAN OPPIMISTA JA OSALLISUUTTA

Lukutaito on yksi elämämme tärkeimmistä taidoista, koska se vaikuttaa lähes kaikkeen mitä teemme arjessa. Lukutaito on oppimisen kivijalka. Lukutaitoa tarvitaan myös arkipäiväisistä tilanteista selviämisessä, kuten verkkopalveluiden, ohjeiden ja aikataulujen ymmärtämisessä.

Jokaisessa ammatissa tarvitaan vähintään perustason lukutaitoa. Työhakemusten täyttäminen, sähköpostien lukeminen ja ohjeiden seuraaminen vaativat lukutaitoa. Hyvä lukutaito auttaa ymmärtämään, erittelemään ja arvioimaan tietoa – esimerkiksi uutisia, mainoksia tai sosiaalisen median sisältöjä. Se suojaa myös valeuutisilta ja manipuloinnilta. Tiedon arviointi ja kriittinen lukutaito ovat jatkuvasti keskeisemmässä roolissa yhteiskunnassamme.

Kaunokirjallisuuden lukeminen kehittää empatiakykyä, mielikuvitusta ja tunneälyä. Se auttaa ymmärtämään toisia ihmisiä ja kulttuureja. Lukeminen kehittää lausetajua ja sanavarastoa, joten lukemalla oppii myös kirjoittamaan paremmin. Se antaa ihmiselle välineet ilmaista itseään, osallistua yhteiskuntaan ja puolustaa oikeuksiaan.

Tämän Kangasalan lukutaitosuunnitelman laatimisen avuksi tehtiin kohdennettu kysely alakoulun, yläkoulun sekä lukion oppilaille, huoltajille sekä opettajille. Kyselyssä selvitettiin mm. kokemuksia lukemisen ja kirjallisuuden opetuksesta sekä kirjaston palveluista. Vastauksia on hyödynnetty suunnitelmaa laadittaessa.

Lukutaitosuunnitelmamme rakentuu vahvalle uskalle siihen, että jokaisella lapsella on oikeus kehittyä lukijana omista lähtökohdistaan käsin. Suunnitelma tukee opettajia ja kouluja luomaan oppimisympäristöjä, joissa lukeminen on merkityksellistä, innostavaa ja saavutettavaa kaikille. Kirjasto tukee koulun lukutaitotyötä omalla asiantuntemuksellaan. Yhteistyömme kannustaa monipuolisiin pedagogisiin ratkaisuihin ja kulttuurisesti rikkaaseen lukemisen maailmaan.

Tämän suunnitelman avulla rakennamme yhdessä oppimisympäristöjä, jossa lukutaito ei ole vain oppiaineen sisältö, vaan kaikkien aikuisten yhteinen tehtävä ja sydämen asia. Lukutaito ei ole vain koulussa tarvittava taito – se on elämänhallintataito. Hyvän lukutaidon omaavalle maailma kaikkine ulottuvuuksineen avautuu laajemmin ja antaa elämään paljon iloa.

2. ALKUOPETUKSESSA LUKUTAIIDOLLE RAKENNETAAN VAHVA PERUSTA

Alkuopetus luo lukutaidolle perustan kehittämällä oppilaiden foneemista tietoisuutta, sanavarastoa ja lukustrategioita. Lukemisen ilo, monipuoliset tekstimaailmat ja yksilöllinen tuki ovat edellytyksiä lukutaidon kehittymiselle.

Tavoite 1: Kielellinen työmuisti kehittyy.

- Riimitellään ja lorutellaan luokassa yhdessä.
- Harjoitellaan ulkoa mm. viikonpäivät, kuukaudet, parilliset ja parittomat luvut etu ja takaperin.

Tavoite 2: Saavutetaan sujuva lukutaito (n. 60 sanaa/min ikätasoista tekstiä).

- Lukuläksyä annetaan päivittäin.
- Korostetaan huoltajan tukea lukuläksyn kuuntelijana.
- Hyödynnetään tarvittaessa erilaisia lukemisen apuvälineitä.
- Käytetään joustavia ryhmittelyjä vuosiluokan sisällä ja OKSA-toiminnassa osana ryhmäkohtaisia tukitoimia, jotta jokainen lapsi saa omaa lukutaitoaan kehittävää opetusta.

Tavoite 3: Sanavarasto laajenee.

- Luetaan monipuolisesti erilaista kirjallisuutta kuten kaunokirjallisuutta, tietotekstiä, runoja ja sarjakuvia.
- Tehdään yhdessä sanataidetta ja leikitellään kielellä.
- Järjestetään säännöllisiä lukutuokioita kotona ja koulussa.
- Opetuksessa hyödynnetään kielitietoisien opetuksen keinoja ja tuetaan opetuskielen sanavaraston kehittymistä ryhmäkohtaisen tuen keinoin. Luokassa selitetään uusien sanojen merkitys, kerätään uusien sanojen listaa ja hyödynnetään kerättyjä sanoja opetuksessa.

Tavoite 4: Lukuinnostus vahvistuu.

- Vieraillaan säännöllisesti lähikirjastossa.
- Luokkakirjastossa on saatavilla innostavaa luettavaa.
- Kouluun pyritään järjestämään viihtyisiä lukupaikkoja.
- Varataan lukemiselle koulussa säännöllisesti rauhallista aikaa.
- Tehdään lukemista näkyväksi luokan ja koulun seinillä mm. lukumadon, yhteisen kirjahyllyn tai lukupuun avulla.
- Innostetaan oppilaita lukemaan erilaisin lukuhaastein, lukudiplomein ja kirjavinkkauksin.
- Opettaja lukee säännöllisesti luokassa oppilaille ääneen.
- Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään lukumummo- ja vaaritoimintaa.
- Kannustetaan perheitä yhteisiin lukutuokioihin ja iltasaturutiineihin sekä kerrotaan heille lukemisen tärkeydestä. Korostetaan lukevan aikuisen mallin tärkeyttä.

Tavoite 5: Lukutaidosta tulee oppimisen väline.

- Keskustellaan yhdessä luetusta tekstistä.
- Luetusta tekstistä harjoitellaan löytämään vastauksia kysymyksiin. Harjoitellaan vastaamaan kysymyksiin kokonaisin virkkein ja omin sanoin.
- Ymmärtävää lukemista harjoitellaan lukupiirityöskentelyssä tehtävien ja keskustelujen avulla.

3. LUOKILLA 3-6 LUKUINNOLLA SAAVUTETAAN LUKUSUJUVUUS

Luokilla 3-6 oppilaiden lukutaito kehittyy eri tahtiin. Heidän lukusujuvuutensa, motivaationsa ja kiinnostuksen kohteensa voivat vaihdella paljon. Osa oppilaista tarvitsee paljon kannustusta lukemiseen, kun taas osa oppilasta on kirjojen "ahmijoita" lukien monta kirjaa viikossa.

Tavoite 1: Tekninen lukutaito kehittyy.

- Pyritään lukemaan päivittäin.
- Päivittäistä lukemista koulussa tukevat oppiaineiden lukuläksyt.
- Tunneilla luetaan oppikirjoja, sähköisiä materiaaleja, kirjallisuutta ja muita tekstejä.
- Oppilaiden loma-aikojen lukemista tuetaan esim. erilaisilla lukupasseilla ja -tehtävillä.
- Oppilaat ymmärtävät lukutaidon ja sen kehittymisen merkityksen.

Tavoite 2: Ymmärtävä lukeminen kehittyy.

- Lukutaito on tärkeä oppimisen väline reaaliaineissa. Ymmärtäessään lukemansa pystyy lapsi käyttämään lukemista oppimisen välineenä.
- Opetus on kielitietoista ja oppilas saa tarvittaessa tukiopetusta.
- Teksteistä etsitään vastauksia kysymyksiin.
- Teksteistä opetellaan etsimään tärkeimmät asiat.
- Teksteistä opetellaan tekemään muistiinpanoja asiasanalistojen, ajatuskarttojen ja tiivistelmien avulla.
- Koulussa luetaan monenlaisia tekstejä ja kuvia.

Tavoite 3: Monilukutaito kehittyy.

- Koulussa luetaan monipuolisesti erilaisia tekstejä.
- Oppilas oppii lukemaan ja tulkitsemaan erilaisia tekstejä ja kuvia, sekä suhtautumaan niihin kriittisesti.

Tavoite 4: Luodaan lukuintoa.

- Etsitään jokaiselle oppilaalle kiinnostavaa ja omalle lukutaidolleen sopivaa lukemista.
- Luetaan vähintään neljä kirjaa lukuvuoden aikana.
- Mahdollistetaan kirjoihin tutustuminen mm. kirjaesittelyissä ja –vinkkauksissa.
- Tehdään kirjastoyhteistyötä ja käydään lähikirjastossa tai kirjastoautolla säännöllisesti.
- Kirjaan tarttuminen tehdään helpoksi ja houkuttelevaksi. Luokassa ja koulussa on esillä kirjoja, joita saa lainata ja lukea.
- Lasta tutustutetaan kirjallisuuteen mm. suorittamalla lukudiplomeja ja –haasteita.
- Luetaan lukupiireissä, jolloin pieni ryhmä lukee samaa kirjaa ja keskustee lukemastaan yhdessä.
- Lukemista tuodaan esille mm. järjestämällä lukutempauksia ja teemapäiviä, jolloin lukeminen nousee pääosaan.
- Luokassa opettaja lukee oppilaille säännöllisesti kirjaa ääneen.
- Lukutaitotiimit tuovat lukemista esille ja vinkkaavat opettajille hyviä materiaaleja.

4. YLÄKOULULAINEN LUKEE OPPIKIRJOJA JA KIRJALLISUUTTA

Nuorten lukutaito kehittyy paljon yläkoulun aikana. Jokainen aineenopettaja toimii kielitietoisena lukutaidon kehittäjänä osana oppiaineensa opetusta. Oppilaiden monilukutaitoa kehitetään kaikissa oppiaineissa kullekin oppiaineelle luontevalla tavalla.

Tavoite 1: Yläkoulussa jatketaan oppilaiden lukutaidon kehittämistä.

- Kirjallisuuden oppiaineessa jokaisella vuosiluokalla luetaan vähintään neljä kokonaisteosta, ja niistä tehdään erilaisia tehtäviä.
- Kouluilla on saatavilla laadukasta ja monipuolista lukemista.
- Opettajat kannustavat oppilaita lukuharrastukseen mm. harjaannuttamalla valitsemaan itselleen sopivaa ja mielekästä kirjallisuutta sekä ohjaamalla lukudiplomin suorittamiseen.
- Jokaisella yläkoululla on nimetty opettaja, joka koordinoi koulun lukutaitotyötä.
- Kirjaston kanssa tehdään monipuolista yhteistyötä.

Tavoite 2: Jokainen aineenopettaja on kielitietoinen lukutaidon kehittäjä.

- Aineenopettajat käyttävät opetuksessaan lukutaitoa tukevia opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja.
- Oppilaita ohjataan oppitunneilla lukemaan oppimateriaalien tekstejä.
- Oppilaat saavat oppimateriaalista lukuläksyä ja lukuläksyn lukemista seurataan koulussa.
- Kaikki koulun aikuiset ovat lukevan aikuisen malleja. He kertovat nuorille lukutaidon merkityksestä ja lukuilosta.
- Aineenopettajat opettavat oppilaille oman tiedonalaansa lukutaitoa, esimerkiksi matemaattisissa aineissa luetaan taulukkoja ja kuvaaja, ja käsitöissä luetaan ohjeita ja manuaaleja.
- Opettajat ohjaavat oppilaita erilaisten luku- ja opiskelumenetelmien käyttöön. Menetelmiä harjoitellaan koulussa.

5. LUKIO VAHVISTAA OPISKELIJAN MONILUKUTAITOA

Monilukutaidon vahvistaminen ja kielitietoinen opetus ovat lukion keskeisiä tavoitteita. Oppilaiden monilukutaitoa kehitetään kaikissa oppiaineissa arkikielestä kohti eri tiedonalojen kielen ja esitystapojen hallintaa.

Tavoite 1: Monilukutaitoa vahvistetaan yhteistyöllä.

- Monilukutaidon opetus sisältyy kaikkien oppiaineiden oppisisältöihin.
- Vuosittain järjestetään monilukutaitopäivä, jolloin lukutuokiot ja työskentely antavat monipuolisia kokemuksia uudesta tiedosta laajasti ja oppiainerajat ylittäen.
- Monilukutaidon opetuksessa rakennetaan yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja hyvinvointia vahvistamalla vuorovaikutus--, yhteistyö-- ja ilmaisutaitoja.
- Lukion aikana suomen kielen ja kirjallisuuden oppiaineessa luetaan kahdeksan romaania.

Tavoite 2: Jokainen opettaja on lukutaidon opettaja.

- Lukemisen teemaa pidetään esillä oppituntien lisäksi erilaisilla lukutuokioilla.
- Opettajat opettavat oman tiedonalaansa lukutaitoa luontevana osana opetustaan.
- Opettajat toimivat lukevan aikuisen malleina.

6. LUKITUKI SISÄLTYY LUOKAN- JA AINEENOPETUKSEEN

Lukivaikeus on yleinen lukueste. Opettajien on tärkeää tunnistaa lukivaikeus, jotta oppilas saa ajoissa tarvitsemansa tuen. Lukivaikeuksien huomioiminen auttaa ehkäisemään oppimiserojen kasvua ja vahvistaa oppilaan itsetuntoa oppijana. Lukituki edistää oppilaan osallisuutta.

Tavoite 1: Opettajat tunnistavat lukivaikeuden ja tietävät sen aiheuttamat haasteet oppimiselle.

- Oppilaiden lukivaikeudet tunnistetaan erilaisten arviointimenetelmien sekä opettajien tekemien havaintojen perusteella.
- Oppilaiden lukitaitoja arvioidaan erityisopetuksen vuosikelloon kirjatulla arviointimenetelmillä.
- Erityisopettajat koordinoivat koulunsa lukitukea. He konsultoivat opettajia lukivaikeuden ilmenemisestä sekä sen aiheuttamista haasteista oppimiselle.

Tavoite 2: Oppilaat tietävät, mitä lukivaikeus tarkoittaa ja ottavat vastaan saamaansa lukituen.

- **Luokat 1-2:** Ihmisten erilaisuuden merkitys opetetaan osana kaikkea opetusta. Tuen vastaanottaminen on luonteva osa opetusta.
- **Luokat 3-6:** Erityisopettaja pitää opetustuokion/oppitunnin oppimisvaikeuksista sopimaksi katsomallaan luokka-asteella. Oppilaat tunnistavat oppimisen haasteensa sekä saavat ohjausta niiden hyväksymiseen, kiertämiseen ja kuntouttamiseen.
- **Luokat 7-9:** Oppilaille kerrotaan lukituesta sekä jaetaan aiheeseen liittyvää materiaalia. Oppilaiden kanssa harjoitellaan opiskelu- ja lukutekniikoiden käyttöä. Opettajat tarjoavat oppilaille erilaisia apuvälineitä ja -keinoja oppimisen tueksi, esimerkiksi äänioppikirjoja sekä selkotekstejä.
- **Lukio:** Opiskelijoille annetaan tietoa lukivaikeuden tuomista haasteista heti opintojen alkuvaiheessa. Opiskelijoiden kanssa käydään läpi erilaisia opiskelu- ja lukutekniikoita sekä opinto-ohjauksessa että eri oppiaineiden tunneilla. Tukea lukemiseen voi saada yksilöllisesti myös erityisopettajalta, opinto-ohjaajilta ja aineenopettajilta.

Tavoite 3: Lukivaikeuksiset oppilaat saavat tarvitsemaansa tukea oikea-aikaisesti.

- Opettajat huomioivat lukivaikeuksiset oppilaat valitessaan oppimateriaalia, suunnitellessaan opetustaan sekä eriyttäessään oppimisen ja osaamisen arviointia.
- Opettajat havainnoivat oppilaiden oppimista ja tarjoavat heille lukitukea opetuksen yhteydessä.

7. HUOLTAJAT TUKEVAT LAPSENSA LUKIJAKSI KASVAMISTA

Lasten ja nuorten lukutaito kehittyy ammattikasvattajien ja huoltajien yhteistyöllä. Koulu tiedottaa huoltajia lukutaidon kehittämisen hyväksi tehtävistä toimista, jotta he voisivat tukea huollettaviaan parhaiten.

1. Alakoulu

- Huoltajat ovat kiinnostuneita lapsen lukutaidosta ja sen kehittymisestä.
- Vanhempainilloissa puhutaan lukutaidon ja lukuinnon kehittymisestä ja merkityksestä.
- Huoltajat kuuntelevat lapsensa lukuläksyn lukemista.
- Kannustamme luomaan lukevan kodin kulttuurin. Kun lapsi näkee kotona lukevia aikuisia, muodostuu lukemisesta luonnollinen tapa viettää aikaa.
- Yhteiset kirjastoreissut ja kirjoista keskusteleminen pitävät yllä kodin lukukulttuuria ja tukee lapsen lukuintoa ja lukutaidon kehittymistä.

2. Yläkoulu

- Opettajat tiedottavat huoltajia kirjallisuuden opetuksesta ja siihen liittyvien kokonaisteosten lukuprojekteista.
- Opettaja kertoo huoltajille, jos oppilaalla huomataan lukemisessa vaikeuksia. Huoltajille kerrotaan koulun antamasta luituesta mm. tehtyjen lukuseulojen yhteydessä sekä annetaan vinkkejä kodin luitukeen.
- Vanhampaintapaamisissa nuoren lukutaito otetaan tarvittaessa puheeksi.

3. Lukio

- Huoltajia tiedotetaan vanhempainilloissa siitä, miten tukea opiskelijoita lukio-opinnoissa.
- Huoltajat voivat tukea lukiolaisen lukutaitoa osoittamalla kiinnostusta nuoren lukemiseen, keskustelemalla luetusta ja kannustamalla monipuolisten tekstien pariin. Lisäksi he voivat edistää lukemista tukemalla ajanhallintaa ja luomalla kotiin lukemista arvostavan ilmapiirin.
- Huoltajien kanssa tehdään tarvittaessa yhteistyötä, jos opiskelijan lukemisessa huomataan vaikeuksia. Tukea voidaan suunnitella yhdessä huoltajien kanssa opiskelijan toivomuksesta.

8. KIRJASTO TOIMII LUKUTAITOKUMPPANINA

Lukutaitotyö on yksi kirjaston perustehtävistä, jota tehdään yhteistyössä muiden toimijoiden, erityisesti varhaiskasvatuksen ja koulujen, kanssa. Kirjasto tukee toiminnallaan yhteistyökumppaneitaan heidän tekemässään lukutaitotyössä sekä mahdollistaa lukutaidon ja lukuinnostuksen heräämisen ja kehittymisen. Kirjasto tarjoaa monipuolisia palveluita lukutaidon tueksi.

Tavoite 1: Kirjasto tukee lasten ja nuorten monipuolisen lukutaidon kehittymistä sekä heidän mahdollisuuksiaan kehittää itseään ja toimia aktiivisina yhteiskunnan jäseninä.

- Kirjasto palvelee neljässä kirjastossa ja kirjastoautossa.
- Asiantunteva henkilökunta auttaa löytämään ikätasolle sopivaa luettavaa.
- Kirjasto tukee monilukutaidon kehittymistä: tarjotaan pääsy monimuotoisiin, monikielisiin ja saavutettaviin aineistoihin (kirjat, sarjakuvat, elokuvat, pelit, musiikki, digitaaliset aineistot), annamme tiedonhaun koulutusta, teemme yhteistyötä koulujen ja oppilaitosten kanssa.
- Mahdollistetaan Saavutettavuuskirjasto Celian ja Monikielisen kirjaston palvelujen käyttö.
- Ylläpidetään selkokirjakokoelmaa, josta hyötyvät erityisesti lukemisesteiset ja S2-taustaiset.
- Järjestetään kirjailijavierailuja.
- Innostetaan lukemaan erilaisin lukuhaastein, kuten lapsille ja nuorille suunnatulla kesälukuhaasteella.
- Tarjotaan rauhallisia tiloja opiskeluun ja lukemiseen.

Tavoite 2: Innostetaan kouluikäisiä lukemaan ja tuetaan lukutaidon kehittymistä sekä kirjaston käyttöä.

- Tuetaan koulujen tekemää lukutaitotyötä monipuolisen yhteistyön kautta, ja kirjaston laaja valikoima on käytettävissä myös vapaa-ajan lukemiseen.
- Mahdollistetaan luokkien yhteisökorteilla kirjojen lainaaminen luokkakirjastoon ja myös niille oppilaille, joilla ei ole omaa kirjastokorttia.
- Toteutetaan koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmaa ja siinä sovittuja sisältöjä tietyille luokka-asteille.
- Kootaan pyynnöstä kirjapaketteja lukupiireihin tai vastaavaan työskentelyyn.

- Tehdään pyydettyäessä ja resurssien salliessa lukutaitotyötä myös kirjavinkkauksin ja kirjapuffetein, ohjatuin kirjastovierailuin sekä osallistumalla koulujen lukuviikkoihin ja muihin lukemistempauksiin.
- Pyritään huomioimaan kaikessa yhteistyössä erilaiset oppijat.
- Järjestetään lukukoiratoimintaa.
- Pirkanmaan kirjastojen yhteinen Pirkanmaan lukudiplomi on Kangasalan koulujen käytettävissä.